

ZVEZEK · 9
LETO · VI ·

SEPTEMBER
· MCMIX ·

N · A · Š · I · Z · A · P · I · S · K · I

SOCIALNA REVIVA · UREDNIK · DR. ANTON
DERMOTA · · ODGOVORNI UREDNIK IN
IZDAJATELJ ANTON KRISTAN · LJUBLJANA

VSEBINA:

ABDITUS · POT PO SAMOTI · · R. L. · ANARHIZEM · Dalje · ·
DR. DRAGOTIN LONČAR · IZ POLITIČNE KORESPONDENCE
DR. JANEZA BLEIWEISA · Dalje · · HINKO SMREKAR · I. UMET-
NIŠKA RAZSTAVA V JAKOPIČEVEM PAVILJONU; SLOVENSKI
UMETNIKI · PREGLED · NARODNO GOSPODARSTVO · ŠOLSTVO
· LITERATURA · BIOLOGIJA · · O. ŽUPANČIČ · EPIGRAMI

· MCMIX ·

LASTNIK KONZORCIJ „NAŠIH ZAPISKOV“ · UREDNIŠTVO V
GORICI · VIA DEL BOSCHETTO 29 · UPRAVA V LJUBLJANI,
SELENBURGOVA ULICA 6_{II} · · TISK TISKARNE IV · PR.
LAMPRET V KRANJU · POSAMEZNE ŠTEVILKE : 40 VIN.

Naši Zapiski

izhajajo vsakega
15. v mesecu ::

Naročnina znaša za Avstro-Ogrsko za celo leto
4 K 80 v s poštnino vred, za pol in četrt leta so-
razmerno manj; za Nemčijo 5 K 60 v, za ostale
države 6 K 20 v. :: Posamezne številke 40 v

Rokopisi naj se pošiljajo na adresu Dr. ANTON DERMOTA
 v Gorici, via del Boschetto 29. :: Naročnina pa na naslov:
 : NAŠI ZAPISKI, Ljubljana, Šelenburgova ulica 6/II. :

Iz uredništva. Tesni prostor, ki je za letos odmerjen „Našim Zapiskom“, nas sili, da odložimo II. del Anarhizma in Bleiweisove korespondence za bodoči letnik. Gradi-
 diva nam je obilo zaostalo; kolikor se bo dalo, dohitimo do konca leta. Potem razširimo skromne prostore svoje revije, da bomo go-
 vorili bolj neovirano in prosto.

Uredništvo se nahaja odslej:

Gorica, via del Boschetto 29.

„Pod spovednim pečatom“.

Spisal H. Kirchsteiger, preložil Etbin Kristan. — Cena I. dela
 2 K 60 vin.; II. dela 2 K. Ta lepa in nad vse zanimivo pisana
 knjiga je prav pripravna za darilo ob primeranih priložnostih.

☐ Dobi se v vseh knjigarnah kakor tudi naravnost ☐

===== v „Delavski tiskovni družbi v Ljubljani“. =====

„Katoliško svetlovno naziranje in svobodna znanost“.

Napisal dr. L. Wahrmund. — Cena 70 vin. — Te znamenite brošure, ki
 je toliko prahu vzbudila v avstrijski javnosti, ima „Delavska tiskovna
 družba v Ljubljani“ se nekaj v zalogi, zato opozarja iznova, naj si jo
☐ omislijo tisti, ki se zanimajo za ta eminentno važni predmet. ☐

ojna in socialna demokracija

Po stenografičnih zapisnikih avstrijskega držav-
 nega zbora, s slikama dr. Adlerja in Daszynskega.
 ***** Cena 30 vinarjev. *****

Pot po samoti.

ocialisti, pripadniki znanstvenega socializma, niso bili nikdar prijateljski pospeševalci poljedelske produkcije. Vsa dosedanja zgodovina socialističnega gibanja to neoporečeno dokazuje. Literarni pomenki in knjige o slabosti ali pa močni vstrajnosti malih kmetij ne izpremene na tem dejstvu ničesar. Poseben, lahko rečem, izrazito konservativen način poljedelske produkcije pri nas, rodeč primitivno in nekomfortno kmetško življenje, nosi lasten izrazit obraz. Poljedelca poznaš že od daleč; ne po njegovem orodju in preprosti, časih okorni obleki, temveč po obrazu in besedah njegovih. Seveda prav tako industrijskega delavca, agenta, literata. Obraz tega kmetškega življenja ni prav nič podoben mestnemu, niti ne malomestnemu življenju, pa tudi strahotni bedi in neumljivi lahkomišelnosti industrijskih središč ne. V mestih temelji življenje na individualni moči razuma in fizični moči mas. Kapital, ki se lahko premika, ki ni nikjer vezan in ne more poznati obzirnosti, je gonilna, vsemogočna moč. Zdi se, kakor bi viselo v zraku ljudstvo, zbirajoče se okrog trgovskega in industrijskega kapitala. Ne zemlje, ne doma. Poljedelska produkcija, izražajoča se v zmerni kmetški kulturi, pa temelji na trdnem, omejenem objektu — na zemlji. Na čigavi zemlji? Na rodni vsekakor.

Dve poti imamo tu. Ali pa imata ti dve poti končno vendar le en cilj? To vprašanje je važno.

Ta temeljni razloček loči poljedelsko prebivalstvo od socialistične propagande v marksistični svetlobi. Mnogobrojni so bili poizkusi pridobiti kmetški proletariat, male kmete, poljedelske dninarje za socializem, ki je svet industrialnemu prebivalstvu. Vsi so se izjalovili. Življenje jih je razbilo z brezobzirno roko. Ali je kaj naravnejšega, da so si socialisti tudi na Slovenskem zaželeli več industrije, večjih mas kvalificiranih delavcev; vsled tega manj, mnogo manj poljedelske produkcije? Želja je ostala. To je bil skromen uspeh, nevreden besede. Vsa upanja v rudokope, ki naj bi rastle pri nas iz tal, up, da se usmili domačih vodnih sil nemški ali pa francoski kapital — so ostala. Nič več,

a tudi nič manj. Iz tega se je rodila teorija „čakanja“, neka povsem nova iznajdba. Občudovanja vredna. V sijajni veljavi je ta teorija še danes na Slovenskem in, tako se dozdeva, tudi ostane.

Ko to pišem, se spominjam veselega dogodka. Tako draističen je bil, da ga ne bom pozabil. Pred 10.—12. leti je izhajal na Slovenskem list „Delavec“. Socialističen list. Časih je pisal urednik ali kdoržekoli tudi agitatorične članke za kmetško ljudstvo. Teorija je bila sledeča: Vsa zemlja naj postane skupna, vsi bomo srečno in zadovoljno živeli in tudi kmet bo rešen skrbi in eksekutorja. Tako nekako in podobno se je glasila naivna pridiga, naivnega agitatorja. Slovenski kmet tedaj še ni imel stanovske in gospodarske organizacije, ki jo ima danes. Tudi političke moči ne. Tedaj je „Delavca“ vprašal neki kmet takole prefrigano: Jaz sem socialist, toda pojasnite mi še to: kaj pa nastane v socialistični družbi tedaj, ko pride toča, vihar, naliv, ogenj, suša, moča, — vse bo pokončano in splošna revščina nastane? Ne vem, ali je to vprašanje spravilo listovega urednika v zadrego ali ga ni spravilo, ampak njegov odgovor je bil pravzaprav drugo Kolumbovo jajce. Na dolgo je odgovoril približno tako: Takrat, ko bomo imeli socialistično družbo, bo vsestranska veda, znanost, tehnika že tako daleč razvita, da bo z lahkoto preprečila take gotovo neprijetne elementarne pojave.

Ta visoka pesem mi je ostala v spominu; morda je imel urednik ženialno slutnjo; o tem soditi danes ni treba. Takrat še nihče ni poznal Zeppelina. Drugi del tega vprašanja se mi zdi danes važnejši: Ali je bil radovednež s kmetov potolažen in zadovoljen z odgovorom? Dvomim. Poljedelec, vezan vsled svoje produkcije na mali košček zemlje, je realist in racionalist. Tudi njemu ugaja prorokovanje lepe bodočnosti, brezskrbnosti. Na večer ali ob nedeljskih popoldnevih. Čez dan so njegove misli druge. Pri letini, suhi košnji, plačevanju obresti, žetvi.

Kaj sem hotel torej povedati?

Umevanja praktičkih posledic socialističnega nazora, socialne misli, je bilo tedaj malo. Danes? Nekaj več; naravno. Vendar premalo; ne govorimo o tem. Opažati je preveč praznega navdušenja za ponesrečene Briandove aspiracije in premalo praktičkega socialnega dela, ki je potrebno za slovenske zemlje, za slovenske razmere in slovensko ljudstvo. Ponavljajoče dogmatiziranje vsakovrstnih teorij vodi v brezplodnost.

Gospodarska, kulturna in narodna situacija slovenskega ljudstva ni sijajna. Industrialni proletariat še davno ni tam, kakor

pri naših mogočnih sosedih, Nemcih. Urejenega delavskega trga še ni in tudi trg je preskromen. Velik del proletariata je še neuk in tudi zelo nepraktičen.

Inteligenca? Njena narodnostna borba za več prostora je ostala doslej brezuspešna. Ne le brezuspešna. Vsled neugodnega narodnostnega staleža preti v akademičnih poklicih nadprodukcija. To sicer še ni nesreča, ki bi dala priliko objokavanja, ampak moment sam je čeden ilustrator za to, da imamo premalo zemlje.

In ona velika napol proletarizirana masa na deželi! Narodno napol nezavedna, z mlado politiško rutino, še skromno gospodarsko šolo, išče intenzivno novih potov. Nekam se mora — kamorkoli. Velika večina, živeča v skromnosti malega posestveca, omahujoča v nestalnem dninarstvu, tvori stalno nevarnost za urejene tuje delavske trge; velikanska rezervna armada za grobo industrijo. Tu je cesta široka — najbližja, najpriprostejša rešitev iz tega drenja je tujina.

Kulturno in politiško hočemo biti višji kot Črnogorci in Makedonci. A naše trume so samo kazalci pota. Velika široka cesta pelje iz celega zaostalega Balkana mimo slovenskih koč na daljni sever in dalje. Moči se izgubljajo v negotovosti in kapitalistični bedi. Dvakrat so prodane slovenske izseljeniške duše: kapitalistiško in narodno.

K tem našim bednim masam, katere posamezniki vise večinoma na zadolženi domačiji ali pa tudi zgolj le na docela nesigurnih poselskih bukvicah, hodi socialistična propaganda. Kaj jim nudi? Sanje nepraktičnega in neizkušenega agitatorja, koncert bodočega v megleni dalji skrivajočega se raja.

Premalo! Nič!

Realistično oko našega ljudstva hrepeni po drugih potih. Bolj realnih in praktiških. Črni gozdovi, vredni tisočakov, rode ljudske želje. Krasna, težka pšenica po poljih, lepa živina dobrih kmetij — so objekti opazovanja. Že se je rodila ideja in iz nje se je rodilo stremljenje. Ta produkcija, ki jo že imamo, ki sedaj živimo od nje, naj se pomnoži in izboljša, da bo več kruha in blagostan večji. Ne lačen v sanjah, ampak sit v življenju, se glasi prvi stavek tega Evangelija.

Četudi prijeten, je ta nazorni krog za socialista preozek. Umevno je, da teži ljudstvo, ki se socialno vzbuja, po pomnoženi in izboljšani produkciji. Ampak konca stremljenja ne pomenja. Preveč je danes v ti produkciji ljudi, ki imajo premalo zemlje, premalo kajže. Ta pritisk po blagostanju in zasigurani ekzistenci

nedvomno vodi k radikalni družabni reformi. Ta reforma se dotika tudi lastninskega vprašanja.

Navdušili za ekspropriacijo mase naših poljedelcev? Za podružabljenje produkcijskih sredstev v poljedelski produkciji enako kakor v velekapitalističnih obratih industrije?

Taka misel bi bila abotna, ker je nepraktična. Vodila bi v stare socialistične sanje. Nепorabna se mi dozdeva taka misel, mrtva že ob rojstvu, ker vodi pot razvoja drugam.

Na čem temelji dosedanji razvoj našega ljudstva? Na političnih uspehih? Neresnično. Politika je zgolj zrcalo resničnega ljudskega življenja. Na samopomočni misli temelji ves dosedanji napredek slovenskega ljudstva. Zadrugištvo je rodilo cen in pristopen kredit, ki je bil tako potreben kot jelenu studenčica. Tem potom se je izboljšala produkcija in postala ponekod predmet eksporta. In na tej poti se dá pravičnejše urediti tudi lastninsko vprašanje, ki postaja pereče. Kar po načrtani poti dalje brez revolucionarnih manifestov in tudi brez nasilstva. Ne pravim, da bi se n. pr. produktivne poljedelske zadruge povsod obnesle in sijajno prodirale. Zadrugištvo je imelo začetkoma težave, o katerih je bilo težko verjeti, da se odstranijo. Šlo je, ker je socialna in družabna potreba zahtevala zmago. Zakaj bi ne šlo z zadrugiškimi pašniki, gozdovi, košenicami i. t. d. kljub temu, da se danes podpira posamezno gospodarstvo v poljedelstvu.

Ta proces samnasebi tvori radikalni družabni reformizem, ki bi imel pomena ne le v socialni, gospodarski, temveč tudi v narodni smeri.

S tem pa niso rešena druga socialna vprašanja, tičoča se prezirane delavne mase našega ljudstva. Predvsem bodi omenjeno socialno zavarovanje, ki bi vestno in umljivo izvedeno pomenilo pridobitev, o kateri se pri nas še nedavno ni sanjalo nikomur. Da se omogoči posamezniku resno gospodarsko delo, mu je treba dati zagotovilo, če ne življenja, pa vsaj eksistence. Za slučaj bolezni, ki mnogokrat težko rani rodbinsko gospodarstvo, ni preskrbljenega ničesar, še tisto malo ne, kar ima industrialni delavec. Že danes pereče poselsko vprašanje na deželi čaka rešitve. Način te rešitve je važen prav tako za večjega producenta, kakor za poljedelskega dninarja in njegovo družino. — Rešitev poselskega vprašanja je koncem konca lastninsko vprašanje. Izobrazba in stanovska zavest sta le predhodnika končnega neomajnega prepričanja.

Široko polje potrebnega socialnega dela se odpira pred očmi. Le tako zavedno in potrebno delo more roditi uspehe in bodočnost. Danes je tako jasno: Če sem socialist in hočem socialno delati, imeti moram zgolj ta cilj pred očmi. Soditi mi je vse druge družabne pojave samo s tega, gotovo — ne preozkega stališča.

Tako socialno delo je obenem tudi kulturno. Religija ljudstva je danes temelj ljudske kulture. Za socialista pri nas tisto „kulturno delo“, ki ima edini cilj, izpodbiti ta temelj našega ljudskega kulturnega življenja, nima pomena in se ga ne more dotikati. Odklanjati se ga mora kot disharmonijo. Izrabljanje proletariata, in njegove družabne moči po bogati in siti buržoaziji v boju proti cerkvi i. t. d. po francoskih vzorcih, pri nas nima pomena in pomenja zgolj brezmiseln plagiat vzorcev tuje, dozorele in prenasršene kapitalistiške družbe, stoječe na pragu ljute socialne revolucije. Naše zemlje še davno niso tam in brezumna je tedaj želja po taki višini razvoja; „čakalna teorija“ je torej le fatalizem. Taki vzori ne morejo voditi nikamor, tudi do resničnega socialističnega prepričanja ne.

Pot po samoti lahko nazovem pot, po kateri hodi danes večina res socialno in narodno-gospodarsko izobraženih Slovencev. To je pot proč od življenja. Brezdelnost je končni cilj. Iz brezdelnosti se rodi otopelost. Socialist pa stremi, stremeti mora, po življenju, zakaj on ni le človek čuta, ampak tudi razuma. Njemu mora biti jasno, če noče poginiti v luži brezdušne malomestne in trške zakonolomnosti, da je delo, sistematično in zavedno delo, najvišja funkcija socialnih bojov naše družbe, operacijski nož za boleznimi bede in propasti.

Le iz sedanjosti vodi pot v bodočnost.

ABDITUS.

R. L.:

Anarhizem.

Dalje.

Ivan Most.

Najbolj imenovan in znan je izmed današnjih anarhistov Ivan Most. Rojen l. 1846., je bil izprva socialist in ohranil si je sploh polno socialistnih idej tudi poznejše čase, ko je postal anarhist. Most je pred vsem *revolucionar* in ostal je socializmu zvest le toliko časa, dokler je bil le-ta revolucionaren. Tudi on je komunist: misli si ureditev družbe

tako, da postane ves svet nje skupna last, ki se prepusti za rabo posameznim zadrugam, zasnovanim po načelu svobodnega sporazumljenja. Delavski pridelki ostanejo organizacijam, kojih delo in tvorba so. Posebni *uradi strokovnjakov* doženejo vrednost teh pridelkov in izračunijo, koliko dela je v vsakem pridelku. Tako določena vrednost se ne more prekoračiti, ker so odjemalci med seboj prav tako po svobodnih skupinah razdeljeni kakor pridelovalci.

Po teh naukih torej Most ni posebno različen od dosedaj navedenih anarhistov. Znači in razlikuje ga pa, *da je izmislil natančni in brez primere krvoločno premišljen sestav propagande dejanj*. Naj navedem za ilustracijo le nekaj mest iz lista „Svoboda“, ki je pod njegovim vodstvom izhajal v Londonu. Natanko se tu razlaga in popisuje, kje in kako naj se n. pr. nastavljajo bombe! Najbolje je po cerkvah, trgih, palačah in dvorinah; naveden je natančen popis vseh strupov; zadado naj se osobito policistom, ogleduhom in izdajicam. O sedanji meščanski družbi govori Most tako-le: Iztrebite to nesramno zalego, znanost nam da dovolj pripomočkov, da zatremo popolnoma z mirno vestjo in ravnodušno te zverine kar na debelo. Kar se od te reptilske golazni ne zakolje, ostane za večno želo v životu anarhistne družbe; zato bi bilo neumno in prav zločinsko, ko bi se ta parazitska zalega ne pomedla čez prag.

S propagando dejanj naj se ljudstvo pripravlja na bodočo revolucijo. Da se pa ne izvé za povzročitelje napadov in revolt, naj se zasnujejo *tajne skupine* s kolikor moč malo članov (3—5).

Omenil sem že, da je bil Most le tako dolgo pri socializmu, dokler je ta bil revolucionarnega značaja. Brž ko se je pa začel socializem približevati meščanskim strankam, oziroma sodelovati ž njimi pri zakonodajstvu, prišel je razpor in Most je bil izključen iz nemške socialne demokracije. Hkratu so ga tudi izgnali iz Nemčije, tako da je moral iti v London, kjer je izdajal že omenjeno „Svobodo“, list, ki si je vsled izvirne in domače pisave mahoma pridobil velikanski vpliv v deželah, kamor še ni dosegla socialno-demokratska delavska organizacija, namreč v Avstriji in Švici. Ker pa je v Londonu vendarle preveč rovaril, ga je angleška vlada izgnala; tedaj se je preselil v Ameriko, kjer je l. 1906. umrl.

Manjši anarhisti.

Anarhistne ideje, ki so jih ustanovili in gojili dosedaj imenovani možje (razen Mosta), so uplivala tudi na manjše duhove,

ki so se poizkusili v teoretskih spisih, ne da bi zadobili večjega pomena. Izmed teh naj bodi omenjen bivši čevljar Jean Grave; izdal je spis „*Umirajoča družba in anarhija*“ (La société mourante et l'anarchie), zaradi kojega je prišel v dveletno ječo. Pozneje je bil urednik lista „*Revolte*“, ki ga je dajal na svetlo, ko je bil Krapotkinov list „*Le Révolté*“ l. 1885 ustavljen. L. 1893 je izšlo drugo njegovo delo: „*Družba na praznik revolucije*“.

Proudhonovih idej prešinjen je Theodor Hertzka, ki je spisal anarhistni roman „*Svobodna zemlja*“ (Freiland), in pa Evgen pl. Duhring s spisom „*Antikratizem*“. Pri francoski pisateljici Luizi Michel se anarhistne ideje spajajo z idejami o moderni ženski emancipaciji. Od Angležev je omeniti samo še Auberon Herbert, ki ima v knjigi *Anarhija in voluntarizem* (1899) že dokaj ublažene anarhistne misli, tako da ni daleč Herbert Spencerjevi sociologiji, ki pa je le individualistična, ne pa anarhistna. Po Herbertu je posameznik sam svoj gospodar, torej tudi gospodar vsega, kar si je pridobil s svojimi zmožnostmi. Zato pa ima tudi pravico, celo s silo braniti to, kar je njegovo. To pravico lahko izroči zastopu, ki ga imenuje Herbert državo. Ali iz nje lahko izstopi, kadarkoli hoče. Država mu je tedaj le nekako društvo za obrambo lastnine, temelječe na medsebojni pogodbi; njena vlada je torej po pravici započeta. Herbert loči dvoje vlad: vlado sebe samega, to je svobodo, ter vlado nad drugimi, obrambna dejanja na zunaj, to je oblast. A ta oblast naj bo javno pogojena in javno razglašena.

Izmed francoskih mislecev naj bo omenjen še nedavno umrl Elise Reclus, roj. l. 1830. v znani anarhistni rodbini Reclusev (anarhisti so bili brat, antropolog Elija Reclus in več nečakov njegovih in tako tudi njih žene). Bil je miren anarhist in plemenit značaj, a moral pretrpeti dosti slabega. L. 1870. je bil pri revoluciji v Parizu odondod prognan, je postal 1892. l. vendarle profesor zemljepisja na vseučilišču v Bruselju, pa je moral *zopet* z *njega* zaradi sodobnih anarhistnih atentatov, ki pa ni bil prav nič v zvezi z njimi; toda udani mu dijaki so šli vsi z vseučilišča in si ustanovili v Bruselju „svobodno vseučilišče“, kjer še sedaj poučuje. Reclus je učen sanjar-anarhist. Ideja anarhizma mu je lepa in visoka; kdor se imenuje anarhista, bi moral biti dober in pohleven; z barbarskimi dejanji propagande se ne pospešujejo anarhistne ideje. Poleg drugih Krapotkinovih idej se mu zdi „gospodarstvo na kupih“ nemogoče že iz agrarnih ozirov, zato naj se svet razdeli po kolektivni delavski enoti med poedince, dru-

žine in občine ter priporoča uvedbe ruskega „Mira“, ki ga pa popisuje pač jako idealno.

Predno končamo vrsto anarhistnih mislecev, omenim naj tu na kratko Friderika Nietzscheja, velikega „prevratnika vseh vrednot“. Da je v mnogih mislih soroden anarhistom, se ne da tajiti, posebno v spisih o „postanku morale“ in v spisu „Onstran dobrega in zlega“. Res je tudi, da je po nekaterih točkah spoznal postanek države, prava itd. bolje kot marsikak anarhist. A od anarhistov se razločuje s tem, da se bori za *mogočno* individualnost, ne za posameznika, za ideal *nadčloveka*, ne za človeka, da ima pred očmi le peščico izvoljenih, ne pa vseh ljudi. Samo mogočna osebnost naj pridobi svobodo, in ne le te, ampak tudi moč in ovladanje šibkejšega in slabšega plemena. Anarhisti pa prav sovražijo vladanje, bodisi katerokoli, in terjajo svobodo za vsakogar, naj si bo močan ali pa šibek in slab.

Izmed Germanov moram tu le še omeniti onega literata, ki je v svojih dramah najbolj revolucijsko nastopil zoper sedanjo družbo: Henrika Ibsena. Spominjam le na „Stebre družbe“, „Stavbenika Solness“ i. dr. Kako je mislil o državi, kaže nam neko njegovo pismo na Brandesa. V njem piše: „Proč z državo. zakaj država je prokletstvo posameznikovo. Pri revoluciji, ki bo odpravljala državo, bom jaz sodeloval. Pojem države naj se izpodkoplje in za bodoče zedinjenje naj odločita edina prostovoljnost in duševno sorodstvo, zakaj ti dve sta šele pravi začetek svobode.“

Navzlic tem nazorom pa ni maral za anarhiste, posebno ne za propagandovce, ki hočejo silo s silo odpraviti in ne pomislijo, da se mora tisti, ki kaj predpisuje drugim, sam po teh predpisih ravnati, ako hoče, da mu verjamejo.

Študija bi bila nepopolna, ko bi za sklep ne omenil velikega apostola iz Jasne Poljane, Leva Tolstoja. V njem so se oživeli in osredotočili zopet anarhistni nauki prvotnega krščanstva. Država mu je organizirano nasilje, zasebna last velika krivica, ki se mora odpraviti. Pravo pa mu je nekaj, kar naravnost nasprotuje bivstvu krščanstva. *Ljubezen naj vlada namesto prava*; morebiti je imelo pravo prej smisel in pomen, sedaj pa je čas zanje pretekel: šege so se ublažile, ljudje našega časa ubogajo na besede ljubezni in milosrdja do bližnjega in si žele le, da jim bo mogoče mirno in nemoteno živeti. Le eno je potrebno: izpolnjevati božjo postavo ljubezni, ki naj nadomešča vse druge postave, in ki človeka osvobodi vseh drugih postav in obveznosti.

Krščanski zapovedi pa so nasproti vse državne obveznosti, prisega, davki, sodišče, armada itd., in s svojo pravo obliko krščanstvo ugonobi državo. A država se ugonobi mirnim potem, ne pa morda z revolucijo s krvavim odporom. Nihče naj se ne poslužuje nasilja v borbi proti nasilju. Med ljudi naj se razširi prepričanje, da so vsi pojavi državnega življenja skrajno škodljivi; oslabiti je torej treba državo; vsakdo naj se odteguje državnim službi, naj se izkuša osvoboditi vseh pravic in dolžnosti, ki mu jih deli in nalaga država. Tudi socialistni državi bodočnosti je Tolstoj nasproten; saj bi stopila namesto stare države nova, morebiti s še hujšo utesnitvijo zasebne svobode. Ne oblike vladanja, ampak duševno življenje in lastnosti velikih mas se morajo izpremeniti. Zato pa kliče, pogrezajoč se v preproste nauke evangelija: Nazaj k naravi! Nazaj k pravemu krščanstvu! Fiat iustitia, pereat cultura.¹⁾

Konec I. dela.

Iz politične korespondence dr. Janeza Bleiweisa.

Priobčuje dr. Dragotin Lončar.

Dalje.

8.

Z dne 15. novembra 1867,

er so bile v 46. številki „Novic“ 1867. leta obdolžitve proti dr. Klunu, pričakuje od Bleiweissovega „čuta pravičnosti“, da neizpremenjeno priobči v „Novicah“ to-le pojasnilo:

Svojim gospodom volilcem!

Nasproti posameznim opombam glede mojega postopanja v državnem zboru nisem smatral za potrebno, da bi bil stopil s pojasnilom pred svoje volilce in rojake na Kranjskem; ko pa so „Novice“ — glasilo narodne stranke in „one večine, ki me je poslala v državni zbor“ — v 46. številki nastopile naravnost proti meni, se mi zdi dolžnost, da se izpovem pred svojimi rojaki odkrito in brez ovinkov.

Glavni vzrok omenjenih napadov je ta, ker sem glasoval v državnem zboru za državni osnovni zakon o „splošnih držav-

¹⁾ Glej: B. Vošnjak, Na razsvitlu. Ruske študije stran 248—255.

ljanskih pravicah“, za izpremembo „temeljnega zakona v državnem zastopstvu“ in končno za „šolski zakon“, za katerega sem tudi govoril.

Kar se tiče „ustavnega vprašanja“, povem lahko bolj kratko, ker je moj tovariš v državnem zboru, gospod L. Svetec v 44. številki „Novic“ način glasovanja pojasnil in utemeljil v formalnem in stvarnem oziru. Vendar ne bo morebiti odveč naslednje pojasnilo. Dan pred tretjim branjem (16. oktobra) so se zbrali slovenski poslanci Černe, Klun, Lenček, Lipold, Pintar, Svetec in Toman k skupnemu razgovoru zaradi postopanja pri glasovanju. S petimi glasovi (Černe, Klun, Lenček, Lipold, Svetec) proti dvema glasovoma (Pintar, Toman) se je sprejel moj predlog, da glasujemo „za“. Klubov sklep se je torej glasil: glasovati za revidirano ustavo. Če so kljub temu nekateri slovenski gospodje poslanci glasovali proti ustavi,¹⁾ potem so ravno ti zadnji kršili strankarsko disciplino, — ne pa jaz in oni, ki so glasovali zvesti klubovemu sklepu. In vendar se nam kliče kakor bi se bili mi ločili od svojih tovarišev. Moje postopanje je bilo torej v tem vprašanju čisto pravilno.

Glede vprašanja o konkordatu omenjam, da ga je slovenski klub, kakor vsi drugi klubi, proglasil za „svobodno vprašanje“, da je torej vsak poslanec neovirano smel tako glasovati, kakor je smatral po svojem lastnem mnenju za primerno in ne more nikogar njegov klub zaradi tega klicati na odgovor.

V formalnem oziru je torej moje postopanje v državnem zboru v vseh vprašanjih popolnoma pravilno in ne potrebuje po tej razlagi dejanskega položaja nobene opravičbe.

Toda tudi glede meritorne strani tega vprašanja sem pričan, da sem ravnal v interesu Avstrije in v interesu svoje domovine Kranjske. Ne da bi se spuščal v pojasnjevanje prednosti postave o „pravicaх državljanov“, ki jo preveva svobodomiselni duh nove dobe, omenjam le § 19. (tu navaja pismo doslovno znani paragraf o narodni enakopravnosti in nadaljuje:) Vprašam le: Ali bi bil v interesu svoje domovine bolje storil, ako bi bil glasoval proti postavi, ki obsega ta paragraf? — Ne prihaja mi na misel in nimam pravice, da bi preiskoval vzroke, zaradi katerih so nekateri gospodje poslanci glasovali proti, ampak če primerjam s tem paragrafom „oklic“ narodnega volilnega odbora z dne 11. januarja 1867. in svoj program z dne 7. januarja 1867, potem ni dvoma zame, da nisem smel glasovati

¹⁾ Trije poslanci so glasovali „za“ in štirje „proti“ novi ustavi.

„proti“. Ali ni v njem (v § 19.) jasno in določno izražena popolna enakopravnost vseh narodnosti, kakor jo tako ostro naglaša ravno omenjeni „oklic“ in ali ni ta točka narodnega programa rešena?

Tudi druga točka narodnega programa se priznava in uveljavlja v §§ 7., 11. in 12. revidirane postave o „državnem zastopstvu“, ko se deželna avtonomija ne samo postavno potrjuje, ampak tudi razširja, kakor je že dokazal gospod poslanec L. Svetec v 44. številki „Novic“ in kar sem jaz vsak čas pripravljen utemeljiti. — In vendar naj bi bil proti svojemu prepričanju, proti izrečnemu klubovemu sklepu glasoval „proti“?

V „vprašanju konkordata“ sem mnenja, da ni v nobeni zvezi z „narodnostnim vprašanjem“. Ali niso bili Slovenci leta 1848, predno se je sklenil konkordat, „narodno“ čuteči? Ali niso bili dobri katoličani? Katoliška cerkev ne potrebuje podpore konkordata; zato sem za „svobodno cerkev v svobodni državi“, t. j. cerkev bodi prosta državnega pritiska in država cerkvenega. Ne morem glasovati na eni strani za svobodo, na drugi strani za privilegije. Kakor zagovarjam državljansko in politično svobodo, tako zahtevam tudi versko svobodo. Ali je moj nazor pravi ali ne — to je stvar moje vesti. Mislim pa, da prav delam, ako se za to bojujem, da bi bila blagoslovov svobode na vseh poljih deležna tudi moja domovina.

Kar se posebej tiče „šolskega vprašanja“, sem izrečno povdarjal v svojem govoru: „Obžalujem, da je postala fraza o ločitvi šole in cerkve tako splošna.“ Dostavljam: „Šola neče biti prosta cerkve, marveč gre se za vprašanje: Ali se naj vodstvo ljudske šole izroči izključno duhovščini ali ne?“ Dočim je bilo doslej vodstvo in nadzorstvo ljudske šole izročeno izključno duhovščini, naj bi se po novi postavi izročilo v vsaki občini šolskemu odseku. V tem šolskem odsekuasedajo duhovnik dotičnega kraja, učitelj in nekateri rodbinski očetje, ki se skupno posvetujejo o blaginji šole, ki nadzorujejo in vodijo šolo. Ali ne bi smeli starši nič zraven govoriti, ako se posvetuje in sklepa o pouku in vzgoji njih otrok? Ali ne bo na korist ljudski šoli, ako se občine same po svojih zastopnikih udeležujejo šole? Ako ne dobe samo dolžnosti do šole, ampak tudi pravice? Ali bo morebiti duhovščina oropana svojega vpliva, ako ga bo znala varovati v šolskem odseku? Ali se sme tu govoriti o „razkristjanjenju šole“? Iz najpopolnejšega prepričanja sem govoril in glasoval za to postavo in si pridržujem, da še podrobneje izpregovorim o tem predmetu.

O Kranjskem sem rekel v svojem govoru le to in nobene besede več: „V deželi, ki me je poslala sem, pride šele na 1890 prebivalcev ena šola.“ Kako mi morejo „Novice“ potem zaklicati: „Glede našega šolstva je vse to, kar je on govoril (Klun) o napakah v ljudski šoli, velika krivica, ki jo je storil naši duhovščini“ (!?) Predno so „Novice“ napisale stavek, ki me sumniči, bi bile vendar morale poprej prebrati moj govor, ki ga je blagovolila po stenografičnem zapisniku priobčiti „Laibacher Zeitung“.

Končno se čutijo „Novice“ užaljene, ker sem se ostro izrazil glede Moskve. Nečem se spuščati o tem v polemiko z „Novicami“ in se tudi ne čutim razžaljenega zaradi marsikateri ne ravno fine zabavljice (saj se ponudi morebiti kdaj boljša prilika, da o tem izpregovorim); ampak svobodno in odkrito izjavljam: Ko se je v raznih časopisih poročalo, da se je pela v Ljubljani ruska narodna himna in druge take nepremišljenosti, sem izrazil ustno in pismeno „voditeljem“ slovenske stranke željo, naj bi glasilo narodne stranke na Kranjskem — „Novice“ — izreklo svoje obžalovanje in svojo grajo zaradi teh dogodkov, da bi se ne reklo: „Kdor molči, pritrjuje.“ V svojem pismu na gospoda dr. Bleiweisa z dne 28. avgusta t. l. sem rekel, ker ni bilo nobenega dementi v označenem smislu, izrečno sledeče: „Kakor hitro se mi ponudi prilika, ožigosam te demonstracije.“ To sem storil in ne prekličem nobene besede, ker sem prepričan, da ravnam v smislu svojih rojakov, ako nastopam proti takim prenapetim, neupravičenim sanjarstvom. Ravno tako sem si pa v svesti, da s tem svojim nastopom gotovo ne sumničim zvestobe slovenskega naroda; saj ogromna večina slovenskega naroda tudi nima nič opraviti s takimi sanjarstvi.

Obžalujem, da sem bil zaradi ne dovolj premišljenega izzivanja „Novic“ dolžan izpregovoriti, toda smatram za svojo dolžnost, da podam to pojasnilo svojim volilcem in rojakom. Tem pojasnilom dodajam le željo: Naj bi se tudi na Kranjskem razširilo mnenje, da se tako blaginja naše skupne domovine Avstrije kakor blaginja našega doma more razvijati in se razvije le z blagoslovi državljanske, politične in verske svobode, da je sedaj vsestransko pošteno prizadevanje, da bi se te blagoslove vsem narodom Avstrije pridobilo in trajno ohranilo.

Dunaj, 15. novembra 1867.

Dr. Klun
državni poslanec.

I. umetniška razstava v Jakopičevem paviljonu: Slovenski umetniki.

udne reči se časih gode pri nas. Narobe svet! Pripeti se n. pr., da slavno občinstvo igra smešne vloge, igralci se pa zabavajo; privatissima razkladamu javnosti na dolgo in široko, važne stvari, ki bi jih morali javnosti brezobzirno razkriti, pa so skrivnosti, ki o njih ne sodi glasno govoriti i. t. d. In zdaj se je zgodilo, da umetnik podpira mecene, „berač“ deli milodare. Jakopič je prevzel dolžnost javnega mecenstva in je slovenskim vpodablajočim umetnostim, ki so se doslej potikale po cestah in zanje neugodnih prostorih ter se ponujale slavnemu občinstvu po najnižjih cenah, sezidal precej udobno zavetišče.

Ne upam si trditi, da je gnala Jakopiča k dejanju sama čista požrtvovalnost, silna ljubezen do ubogega slovenskega naroda, ki umira od hrepenenja po višjih užitkih, in usmiljenje s slovensko umetnostjo in njenimi meceni. Ne morem priseči, da so vsi slovenski umetniki tako nesrečno zaljubljeni v slovensko občinstvo, da jim srčna sila ne da živeti brez najožjega stika z njim. Tajna hrepenenja umetnikov, dejstva so dokaz, da bi krivo prisegel. Mislim, da je ljubezen umetnikov do širšega občinstva vsaj tako pošteno zlagana kot je ljubezen občinstva napram slovenski umetnosti. Večina umetnikov se je vrnila pač prisiljena, ker je na tujem žela sicer lepo priznanje, ni pa našla trdnega doma.

III. slovenska umetniška razstava! Kakor prejšnje — verna slika naših tesnih razmer! Iz njih porojeni malenkostni, sitni obziri so skalili jurorjem čisto umetniško vest. Bog nas varuj zamer! Tako malo nas je, na tako tesnem prostoru živimo, da se bojimo, da utegne en intrigant uničiti vse lepe načrte za napredek in čiščenje naše kulture! Stara prijateljstva, obziri na okus občinstva, na rentabiliteto paviljona, so zagrešili, da kaže sicer čedna fizionomija te razstave nakremžene poteze. Da so nekateri poslali juryju v resno presojo stvari diletanske vrednosti, to je mogoče le v naših tesnih razmerah. Spomnim se pri tem na slavno društvo „Zvezda“ na Dunaju. Tam se shajajo ljudje, sumim, ne

toliko iz potrebe, da ohranijo in krepe svojo narodno zavednost, ampak bolj gotovo le, ker njih veljavnost in dostojanstvo v tem ozkem okviru neprimerno visoko zraste. Med Ašanti uživa prostak iz civilizirane države čast in ugled vojnega ministra!

Če izločimo, kar je slabe robe, napravi razstava tako lep vtis, da bi je bil vesel tudi kak tuj, ne od sile prestrog kritik, če ne stavi zahtev najnovejše mode. Bogato je obložena miza, a povablencev je malo prisedlo. To tolažljivo pohvalo moramo pa le izreči našemu občinstvu, da ni dosti slabše nego filistejstvo drugod. Priznati moramo, da je po eni strani še celo nekoliko boljše. Pretežni del občinstva drugod se sploh ne zanima za resno, resnično umetnost, precejšen del našega občinstva pa vsaj z veseljem zabavlja čez njo. Poznam dobro dunajsko in monakovsko občinstvo in vem, kako malo resničnih prijateljev in poznavalcev umetnosti šteje. In vendar ima na razpolago celo vrsto galerij, razstav, na vseh voglih in koncih se mu nudijo prilike, urediti si oči in gojiti umetniški čut. Velik del obiskovalcev galerij in razstav ne prihaja vsled notranje potrebe, vsled resničnosti, globokega zanimanja za umetnost, ampak iz vseh mogočih drugih vzrokov, največ ker je družabna zahteva: to in ono moraš videti, če hočeš veljati za izobraženega človeka.

Pravega občinstva, ki mu je uživanje umetnosti življenska potreba, bo jako malo. Umetno se umetniški čut ne da nikomur vcepiti. Kdo more vzrediti leteče pujse!? Najlepše bi bilo razmerje umetnikov do občinstva, če bi reflektirali le na resnične uživalce. Kdor se počuti bolje v hlevu, naj ostane tam! Čemu ga goniti v svetle sobane, da jih ponesnaži! Kdor ima neozdravljivo mreno na očesu, — kaj bi s takim! Žalostno je, da praktični, gmotni obziri zahtevajo, da treba priganjati z bičem v hram umetnosti nepoklicane; mari bi jih napodil iz njega s sveto jezo! Bojim se že časov, ko pride zanimanje za umetnost tudi pri nas v modo. Občinstvo se bo obogatilo z revščino fraz, umetnost pa mu ostane večno tuja. Toliko bo pridobljenega, da se občinstvo odzove prijaznemu vabilu in pride v nadležen poset.

Da se pa občinstvo v umotvore naših impresionistov celo ne more včutiti, ni čudno. Le skrajno izfinjeni umetniški čut more privedi gledalca do popolnega užitka takih barvnih in svetlobnih problemov. Poleg tega: res je, da taki problemi luči zahtevajo posebno tehniko in nedoločno izražanje oblik predmetov, a naši impresionisti so razen Jame v načinu nalaganja barv precej ekstremni. Če bi bilo res, da je komu barva edina snov

slike, bi bilo najkonsekventnejše, da razstavi paletam podobne aranžmaje barv. Strokovnjaku nudi navsezadnje seveda tudi paleta sama časih lep vžitek barv, občinstvo pa za to nima čuta.

Občinstvo zahteva narodne umetnosti. Težka stvar! Na Nemškem se prekljajo, kdo je pristen Nemec, čustveni Thoma ali trezni impresionist Liebermann. S čistim razumom takih vprašanj ni mogoče razrešiti, v prvi vrsti odloča čut. Menim, da je prava narodna umetnost mogoča le tam, kjer je narodna individualnost ostro izražena in kjer vlada trdna tradicija stila. Naše občinstvo misli in tudi nekaj naših umetnikov je prejšnje čase mislilo, da izražajo narodov značaj zunanosti n. pr. irhaste hlače, avbe, peče in drugi taki rekviziti. Kaj ne bi bil potem, lahko rečemo, kak Japonec naš prvi, pristno-slovenski narodni umetnik?

*

Dozdeva se mi, da leži največ pristno slovenskega, gorenjskega duha v Groharjevih slikah. Nastopal je prejšnje čase rad v pisanem telovniku in irhastih hlačah. Odložil je narodno uniformo, ostal pa je gorenjski fant. Omejil se je skoro docela na pokrajinske slike. Nisem prepričan, da se je to zgodilo le vsled notranje sile in potrebe; najbrž je precej prisiljen, držati se teh mej, ker mu figuralne kompozicije provzročajo veliko truda. Tudi glede nekaterih drugih ne morem trditi, da se njih prepričanje vjema z doseženo stopnjo znanja. Pomaknili so svoje cilje navzdol do tiste točke, do katere seže njih znanje. Seveda so veliko zakrivile neugodne gmotne razmere. Kako naj se vozim z ladjo do daljnih, zlatih ciljev, če je nimam, če moram biti vesel, da se morem z vsemi svojimi močmi vzdržati nad vodo?

Najljubši izmed vseh mi je Jama. Ne rečem, da je najmočnejša osebnost, da je prvak med razstavljalci. Ne morem ga soditi, tehtati in meriti, ker ga imam preveč rad. Če pa naj odloča simpatija, je on zame prvi. Njegove pokrajinske slike so tako nebeško umirjene in umerjene, da čutim: tako je občutil, tako je hotel, tako mora biti. Kakšna splošna harmonija! Nič vznemirjajočega, nezadovoljujočega, nič slučajnega, vse skladno prečuteno in premišljeno do zadnje potezice. Nepremakljivo kot zakoni narave! (Glej „Hrasti“ in „Vrbe“.)

Jakopič pa je brezdvomno najsilnejša osebnost. Prejšnje čase je močno vplival na nekatere svoje tovarše „Savane“, ki se zdaj polagoma emancipirajo od tega vpliva. Neka mistična, demonska sila izžareva iz njegovih barvnih in svetlobnih kompozicij.

Jamovo solnce nas združi z vesoljem, Jakopičevo solnce pa nas preobvlada, moč božanstva nas sili k strmečemu oboževanju. Iz Jamovih slik zveni fino ubrana lirična pesem, ne preglasna, iz Jakopičevih slik pa doni mogočna himna, a časih ne brez neso-glasja; glasovi so časih malo negotovi.

Sternen je hladeń, objektivn opazovalec. Dela s krepko, široko, smelo-elegantno potezo. Noblesa je v njegovih barvah. Če hoče, izmodelira oblike predmetov z veliko sigurnostjo. Dókaz so posebno primeri iz prejšnjih časov. V radirankah obeta doseči še lepe vspehe. Njegova soproga je precej odvisna od njega, ubira pot za njim, kar je po zakonih in pravicah narave v redu.

Vavpotičeve slike predstavljajo prijetne, dosti srečno izbrane motive v precej prikupljivih barvah. Salonski okraski! Vidi se, da polaga glavni povdarek na skrbno, točno risanje. Njegove risbe so elegantne in natančne.

Vse Tratnikove risbe so polne neke tajne, mučne groze, ki leže človeku na dušo kot môra in mu skoro ne da dihati. Žal, da se groza včasih izraža tudi v tehniki. Risbam ne manjka grobih pogreškov. Navadno riše oblike predmetov preostro; zato po-grešamo zračne perspektive in zračnih štimung. Luč mu večkrat ni enotna. Z ogljem modelira mnogo mehkejšę. Imenitna je glava starca.

Gasparijeva duša je polna lepih, ljubkih, naivnih, v prvi vrsti erotičnih motivov; živa in bogata mu je fantazija. Prezgodaj pa je začel štilizirati. Neugodne gmotne razmere, še več pa njegov preveseli temperament je kriv, da ne vtegne svojih moči koncentrirati in svojih idej izraziti s pomočjo vestnih študij po naravi.

Šaša Šantel zasleduje dekorativne tendence, a je preveč maniriran, šablonski. Preveč pridno se je učil na dunajskem obrtnem muzeju!

Njegova sestra Henrika se v svojih slikah ne zrcali napačno. Prav prikupljiva je! Sestra Avgusta pa gleda preveč na zunanost stvari; manjka jim notranjega življenja.

Kobilca je pristna ženska, le malo preveč zgleštana in polizana!

Gvaizovi motivi, kot bi bili prerisani iz nemških družinskih listov! Narava na njegovih slikah, kot da je pregrnjena z mrtvaškim prtom!

Marčič išče neokusne, kričave efekte. Barve nimajo prave ubranosti.

Globočnik, če se pošteno razvije, bo iz svoje böcklinske fantazije podal prav čedne slike s Krasa. Odlikuje se po pristnem, naivnem humorju.

Žmitku se oddaleč pozna prisiljenost, krčevito iskanje posebnih efektov. Če bi bil ostal v tiru ruske šole, bi produciral poštene, solidne stvari. Emancipirati se je hotel od ruskega vpliva, pa je zašel v kvarno odvisnost od svojih tovarišev impresionistov, ki jih izkuša brezmiselno kopirati v tehniki, pa ne more priti njih skrivnostim na dno. Profitiral je le površno potezo. Jako nestalen je, negotov. Zdaj spet skrbnejše riše. Kadar slika, si natakne rdeče naočnike.

*

Med kiparji prvači Berneker. Vsaka njegova kompozicija je završena celota. Detajli so podrejeni v prid celotnemu vtisu. Telesa so sigurno modelirana, brez anatomske pogreškov. „Žrtve“ so klasično delo!

Ajlez bi bil dober salonski plastik, a njegovim kipcem manjka zaokroženosti. Berneker poda vsoto, Ajlez pa le seštevance. (Glej „Ligija in Urso“.)

Peruzzi je razstavil dober portret. S prav lepimi, samoniklimi stvarmi bi nas lahko obdaroval, pa nima pravega poguma. Boji se stopati s trdim, svojim korakom. Napravi prost korak, pa se prestraši: ne spodobi se, stopati tako odločno po svoje.

Repičev leseni kip je solidno delo, izvršeno v zanimivi, voglati, ploskveni tehniki.

Zajca bi orientanci zmerjali: „Sin akademične puščobe! Oče dolgočasnosti!“

*

Prodanih je celih 16 del po skrajno ponižnih cenah. Za 200 kron si naš „mecen“ kupi celo galerijo.

Pregled.

Narodno gospodarstvo.

Iz literature narodnega gospodarstva.

Ekonomski in politični ekspanzivnost Nemčije je izpodrinila v industriji Angleže in jim pustila le še trgovino. To svojo premoč so Nemci uveljavili tudi

v literaturi narodnega gospodarstva. Ne mine dneva, ne da bi vrgli na *knjižni* trg cel broj knjig in sličnih publikacij iz te stroke. Stari in močni angleški vpliv pa se kaže pri nemških nacionalnih ekonomih še vedno in če ne varajo znamenja, ostane še dolgo pri tem: vsa raziskavanja se opirajo vseskozi na angleško šolo in na

angleške vzglede. Nemško oko je postalo sicer v tisti meri, kakor je rastla moč njih države, kritičneje in samostojneje, toda Anglija je in ostane zbog svoje ekonomske konserviranosti in sigurnosti še dolgo učiteljica vseh narodov; v njenem bogatem, skrbno sestavljenem materialu, ki nima para na celem svetu, najde sleherni ekonomski teoretik neprecenljiv vir svojemu znanstvenemu proučevanju. Faktično je tako, da je mogoče vršiti mnogo samostojnih in novih študij in raziskavanj zgolj s pomočjo tega materiala; odtod tudi vedno toliko mladih delavcev, ki streme po mednarodnem uveljavljanju v ekonomski literaturi, baš v londonskih bibliotekah in arhivih.

Kakor na knjižnem trgu, tako so prekosili Nemci svoje učitelje in na polju *periodične literature*. Oni imajo danes najlepše in najbogatejše revije, arhive, zbornike in kakor se imenujejo te v gotovih rokih izhajajoče zbirke. Angleški znanstveniki te stroke so prisiljeni publicirati svoje spise vedno pogosteje v — američanskih revijah.

Podobno je z *enciklopedično literaturo*. Angleška ekonomska enciklopedija zaostaja za francosko najmanj za polovico po svojem obsegu, nemški *Handwörterbuch der Staatswissenschaften*, katerega tretja izdaja izhaja pravkar izpod tiska, stoji sedaj brez dvoma na prvem mestu, kar se je napisalo doslej podobnega. Delo bo obsegalo okoli sedemsto tiskanih pol leksikalne mere; stodevetdeset prvih nacionalnih ekonomov, izmed katerih navajamo le imena kot Brentano, Gustav Cohn, Conrad, Elster, Lexis, Menger Karl, Oncken, Philippovich, Sombart, Wolf, se trudi pri njega sestavi.

Prehajajoč v podrobnejši pregled moramo omenjati v prvi vrsti krasno zbirko *Die Entwicklung der deutschen Volkswirtschaftslehre im XIX. Jahrhundert*, ki so jo spisali in poklonili berolinskemu Schmollerju o priliki njegove 70 letnice, 24. junija 1908. njegovi učenci in so-trudniki. Nemški, francoski, američanski, angleški, italijanski in skandinavski teoretiki pišejo v ti blizu poldrugi tisoč strani obsegajoči zbirki skoro vsak v svojem jeziku in vsak s stališča svojega naroda o razvoju in literaturi narodnega gospodarstva v minulem stoletju — iz obeh zvezkov pa se kaže skoro na vsaki strani, kako velik upliv in kako hvaležno polje je našla zma-

govita nemška t. zv. *historično-etična šola*, v 70 tih letih na zgoraj kot *Kathedersozialismus* denuncirana, pri drugih. sosodnih narodih.

Proizvodi t. zv. *avstrijske šole*, ki je v nasprotju z nemško zgolj teoretičnega značaja in reprezentirana najodličneje po Mengeru Karlu, niso našli nikjer med svetom pravih tal. Mnogo in radi čitajo zunaj le dunajskega Philippovicha oris narodnega gospodarstva v treh zvezkih. Delo je izšlo lani v tretji izdaji, kar je vsekako lep in časten uspeh. Profesor narodnega gospodarstva na dunajski tehniki, sedaj obenem dvorni svetnik v delavskem ministerstvu, Evgen Schwiedland, strokovnjak zlasti na polju domače industrije, je izdal letos pri Manzu svojo *Einführung in die Volkswirtschaft*. Njegovi poslušatelji najdejo v ti zbirki eseje — in dela drugače ne moremo imenovati — mnogo znanih stvari. Schwiedland, ki je mimogrede omenjeno tudi soizdajatelj neke francoske, proti ortodoksni francoski šoli naperjene revije, je zbral mnogo materiala, ki je v posameznostih zanimivo, v celoti pa nezistematično zbran in v prerahli zvezi s poglavji samimi.

Lanskega leta marca je preteklo četrto stoletje od Marxove smrti. Ob ti priliki je izšlo mnogo publikacij, ki se pečajo z ustanovnikom t. zv. znanstvenega socializma. Nekako post festum, a vendar najzanimivejša teh spomenic je Sombartov *Das Lebenswerk von Karl Marx*. Esaj obsega sicer le štiri tiskane pole (Gustav Fischer, Jena 1909) toda Werner Sombart, sedaj ordinarij na berolinski trgovski visoki šoli, ne pozna samo socializma do zadnje pike, ampak tudi duhovitost in preciznost njegovega sloga daje temu esaju eno najodličnejših mest v literaturi o Marxu. Pisatelj zaključuje: *Mag von Marxens Oeuvre bald kein einziger Satz mehr der Kritik Stand halten: es wird doch in alle Ewigkeit groß und erhaben uns vor Augen stehen und seine Schönheiten uns zum Genusse bieten. Weil das, was es groß macht, die einzigartige Äußerung einer über alles normale Maß hinausragenden Persönlichkeit ist, die eine hellseherische Schau mit einer gewaltigen Kraft der Darstellung und einer leidenschaftlichen Glut des Gemüts verband. Dadurch wurde das Werk ein lebendiges Werk: ein Werk, das jederzeit wieder Leben in andern auflösen kann. Das Lebendige in ihnen aber ist es, was die Werke der Mensch-*

heitsforschung wie die Werke der Künstler zur Unsterblichkeit erhebt.*

Prvi narodno-gospodarski tečaj za absolvente visokih šol in v praktičnem narodnem gospodarstvu delujoče, se je končal koncem majnika na Dunaju z izrednim vspehom: priglasilo se je tekoma časa blizu tristo upravičenih. Aranžerje je vzpodbudil ta uspeh tako, da prirede podoben tečaj po možnosti na jesen, najkasneje pa na pomlad prihodnjega leta. Kurz traja šest tednov po štiri popoldanske ure, predavateljev menijo naprositi zopet okoli petindvajset, domačih in inozemskih. Vsak teden ostane na programu primerna ekskurzija. Izkazalo pa se je, da je štiriurno predavanje na dan zlasti za uradnike precej velika zahteva, zato naprosi Verein für staatswissenschaftliche Fortbildung, katerega častni prezident je Bienenrath, prava duša pa Philippovich, državne oblasti, da dovolijo svojim udeležencem ob ti priliki dopust za nekaj tednov, kakor je dovoljen tudi na Pruskem ob takih priložnostih. Skoro ni dvoma, da dobi imenovano društvo ugoden odziv za svoje prizadevanje, zato opozarjamo zlasti slovensko uradništvo med juristi, da se oglase pravočasno za ta dopust.

Proizvajanje električne sile potom vodnih naprav imenujemo lahko v kulturno-gospodarskem življenju ravno tako važen pojav kakor svoj čas uporabo vodne pare v dinamično moč. Pravo spoznanje te dragocene vodne energije je šele najnovejšega data: sistematično izrabljanje izvira od tistega dne, ko je bilo mogoče prenesti na licu mesta proizvajano energijo na velike distance. Jedro te vodno-električne probe pa leži v izredno nizki ceni na ta način dobljene sile: tehnika je napredovala danes tako daleč, da je mogoče proizvajati potom vodnih naprav 2-5 krat cenejšo električno silo, kakor pa z raznimi parnimi stroji, in četudi so to moderne parne turbine. Najnovejši projekti nekaterih vodnih sil na Badenskem kažejo, da bo veljal električni tok v distanci 40-50 km za kilovatno uro $2\frac{1}{2}$ -3 pfenige, pri čemur je že vračunano primerno obrestovanje in amortizacija osnovnega kapitala. Nemške mestne centrale velja kilovatna ura 6-15 pfenigov, mestoma pa celo mnogo več. (Rehbock: Entwurf eines Wasserkraftwerkes im Gebiet der Murg oberhalb Forbach. Leipzig 1909, Verlag Engelmann.) Profesor Th. Rehbock na tehniki

v Karlsruhe je na tem polju kapaciteta prve vrste. Nam bi se zdelo primerno, če pošlje Kranjska ali Goriška nekaj svojih absolutov avstrijskih tehnik v specialni študij v Karlsruhe; kajti v prvi vrsti nam je treba izolirani inženjerji-specialistov, potem bo mogoče resno govoriti o vporabi vodnih sil na Slovenskem. Tem važneje je to vprašanje sedaj, ko skoro ni več misliti na to, da iztrgajo dežele državi njeno prioriteto pri znatnejših vodnih silah. Zato nam je treba specialistov, daš bei der Auswertung der Wasserkraften von Gebirgsflüssen mehr, wie es seither geschehen ist, die zusammenfassende Ausnützung ganzer Flußgebiete, soweit dieselbe wirtschaftlich berechtigt ist, angestrebt werde.* F. L. TUMA.

Šolstvo.

IV.

14. maj je bil zgodovinski dan v avstrijski kulturni zgodovini. Kajti ta dan se je obhajala štiridesetletnica, odkar imamo moderni šolski zakon v takem obsegu, kakršnega nima skoro nobena druga država. S tem dnevom smo pa praznovali tudi 40 letnico, odkar je bila zdrobljena premoč cerkvene hegemonije v Avstriji.

14. maja 1869 je bila sankcionirana avstrijska državna šolska postava, katere oče je bil tedanji naučni minister L. pl. Hasner.

Do tega časa je bila izobrazba avstrijskih narodov prikrojena po takozvani „politische Schulverfassung“ iz l. 1805, kateri je bil glavni namen „die arbeitenden Volksklassen zu recht herzlichen guten, lenksamen und geschäftigen Menschen zu machen“. — § 28 tega zakona, namreč „pol. Schulverfassung-e“, se je glasil z ozirom na cilj takozvanih tedanjih trivialnih — to je ljudskih šol — sledeče: „Lesen, Schreiben, Rechnen sind außer der Religionslehre die einzigen eigentlichen Schullehrgegenstände, deren sie als Mittel zu ihrem obrestovanje in amortizacija osnovnega kapitala. Nemške mestne centrale velja kilovatna ura 6-15 pfenigov, mestoma pa celo mnogo več. (Rehbock: Entwurf eines Wasserkraftwerkes im Gebiet der Murg oberhalb Forbach. Leipzig 1909, Verlag Engelmann.) Profesor Th. Rehbock na tehniki

Nachdenken über das, was er lehren will, zur Schule vorbereiten.* — Vrhunec šolske odvisnosti od cerkvene oblasti je pa dosegla Avstrija s sprejetjem takozvanega konkordata. Tu je bilo šolstvo izročeno na milost in nemilost duhovščini; kajti prvo besedo pri šoli je imel v dotičnem okraju župnik, v dekanatu dekan, a v škofiji škof s svojim konsistorijem, kar se je prav dobro zrcalilo v § 220, glasečem se: „Die Erinnerungen und Ratschläge seiner Vorgesetzten, besonders seines Seelsorgers, soll er willig annehmen und zu benutzen trachten, die Zweifel und Bedenken demselben mit gezie-

mender Bescheidenheit und zur rechten Zeit, niemals vor den Kindern eröffnen. Ist er bei der Schuluntersuchung über etwas zurechtgewiesen worden, so lasse er sich ernstlich angelegen sein, den Fehler nach der erhaltenen Weisung zu verbessern.* — Da je bila plača tednjega učiteljstva nad vse slajna, ni treba posebno povdarjati; kajti znašala je 100—150 gld. za glavnega, a 70 gld. za pomožnega učitelja.

Kako blagodejno je vplival novi šolski zakon na razvoj šolstva, navajamo nekaj suhih števil, in sicer iz l. 1870.—71. in l. 1906. V Avstriji je bilo :

L. 1870		L. 1906	
meščanskih šol	46	meščanskih šol	1130
ljudskih šol	13769	ljudskih šol	20036

Lepi napredek šolstva sploh v Avstriji kažejo sledeča števila :

		l. 1880	l. 1890	l. 1900
eno	} razrednic	9597	8636	7505
dvo		3507	4071	5067
tri		1320	1760	2155
štiri		906	1033	1415
pet		673	1428	2041
šest		199	209	356
sedem		60	35	25
osem		34	5	4
ljudskih šol skupaj		16226	17177	18568
meščanskih šol skupaj		301	442	822

Učiteljstvo je naraščalo po sledečem razmerju :

Dežele:	1871	1880	1890	1900	1906
Nižjeavstrijsko	2429	4247	6111	8148	8578
Gorenjeavstrijsko	853	1068	1205	1411	2818
Solnograško	197	280	308	385	503
Štajersko	1000	1502	1886	2457	2965
Koroško	358	542	648	809	975
Kranjsko	339	424	535	702	913
Primorsko	547	797	908	1180	1422
Tirolsko	2502	2590	2752	2712	2708
Češko	6481	10497	13928	17555	20021
Moravsko	2598	3696	4893	6391	7839
Šlezija	601	844	948	1196	1713
Galicija	2848	3953	5155	8134	11727
Bukovina	179	296	445	916	1680
Dalmacija	282	398	411	611	706
Skupaj	21214	31134	40133	52607	64561

A tudi število šolo obiskujočih otrok je vsled nove postave izdatno poskočilo; kajti l. 1855. je pohajalo šole 1,541.749 otrok, l. 1871 že 1.820.716, a l. 1906. le javne šole 4,067,243 otrok in zasebne 105.379 otrok. — Ne trdimo, da je novi zakon izpolnil vse nade,

ki jih je stavilo nanj avstrijsko prebivalstvo; nikakor ne; toda privedel je avstrijsko šolstvo na ona realna tla, na katerih bi se dalo ravno šolstvo privedi do neke idealne dovršenosti. Da se to ni uresničilo, tega ni krivo učiteljstvo, temveč one stranke, ki dajejo smer po-

litiki v avstrijskem parlamentu. Upajmo, da se sedaj uresničuje nade avstrijskega učiteljstva, ko daje pravec — kolikor toliko v avstrijskem parlamentu — močna stranka socialne demokracije in da prisili vlado, da skrbno čuva državni šolski zakon pred ono stranko, ki ji je že od njegovega rojstva pravi trn v peti, in da slednjič prisili socialistična stranka avstrijski parlament, da se izpolni § 55 temeljnega šolskega zakona.

V.

Pristaši takozvane S. L. S., ki prevladuje sedaj na Kranjskem, se kaj radi hvalijo pred bogom in ljudmi, da so oni edino pravi prijatelji ljudsko-šolskega učiteljstva. Da je to golo hvalisanje in zgolj pesek v oči onemu delu učiteljstva, ki tava po naši zemlji liki slepec — stoji pribito. V dokaz temu navajamo le nekaj zanimivih statističnih podatkov, ki pričajo dovolj glasno, kako dobro se godi učiteljstvu v oni deželi, kjer dominira klerikalizem v popolni slavi in moči. Ta srečna dežela je Tirolska.

433 učnih moči je dobivalo l. 1907. skupno 278.719 kron pokojnine, povprečno dobi ena učna moč 643 kron letno, ali dnevno 1.76 K. Če pa dotična učna moč ni slučajno samec, temveč mora deliti pokojnino s svojo ženo, dobivata vsak po 88 h dnevno za hrano, stanovanje in drugo.

Ako gre učitelj v pokoj z 20 službenimi leti, dobi pokojnine 810 kron. Ako ima ženo in 6 otrok, dobiva vsak dnevno ravno 28 h. Umrje-li učitelj, ki je služil 15 let, dobi vdova s 4 otroki 400 K pokojnine in 320 K vzgojnine, skupno 720 kron letno, ali dnevno 2 kroni — tedaj 40 h za posameznika. V tem letu je uživalo na Tirolskem 111 vdov 34.580 kron pokojnine, povprečno je dobivala ena vdova letno 312 kron ali dnevno 85 h. — C. kr. justično ministrstvo je pa izdalo za l. 1908. zakon, da se mora računati v okrožju inomoškega deželnega nadsodišča za hrano prisiljenecem dnevno 87 h. — Plače: učitelj z 20 službenimi leti dobiva letno 1295 kron, železniški sprevodnik z 18 službenimi leti 2080 kron in razne priboljške na železnici. Delavci v delavnicah c. kr. drž. železnice dobe pri vstopu 900 kron, a učitelj 800 kron. — Delavke v c. kr. tobakarnah dobe letno do 1300 kron, a učiteljica po

10 službenih letih 700 kron. Vzgleddovolj! — Posledica teh sijajnih plač je — občutno pomanjkanje učiteljstva. Kajti že l. 1878. je bilo 196 učnih mest praznih, oziroma popolnjenih z zasilnimi učnimi močmi, a v l. 1907. je to število skočilo na 264. L. 1907. je bilo na Tirolskem sistemiziranih 1210 učnih mest za moške in 1015 za ženske ter 300 zasilnih mest. A ta mesta so bila popolnjena z 957 izpraznjenimi moškimi učnimi močmi in 1034 ženskimi, a poleg teh je bilo nastavljenih 523 nevalificiranih učnih moči, ali 10% vseh učnih moči (Kranjska 5%).

Opomba: Podatki so posneti po zanimivi knjigi: „Das Jahrbuch für das Tiroler Volksschulwesen“ za l. 1907. Komentarja menda ni treba posebnega.

Piše — — — n — — — a.

Literatura.

Sistem istorijske antropologije balkanskih naroda.

Napisal dr. Niko Županić v srbskem „Starinarju“ leta 1907 in 1908. Izšlo leta 1909 v Beogradu v državni tiskarni kraljevine Srbije. Velika 8°, strani 92 s 25 slikami in 7 skrižalkami. Cena s poštanim povzetjem 5 K 60 h.

Naš rojak dr. Niko Županić, sedaj uradnik kraljevskega muzeja v Beogradu, nam je prinesel velezanimive antropološke študije o balkanskih narodih. Izšel je l. del nameravane trilogije, ki ima izvesti na podlagi konstatiranih faktov fiziološki zakon. Drugi del trilogije naj prinese vzroke somatične transformacije, tretji del pa opiše predhistorijske prebivalce balkanskih narodov.

V izhodu prvega dela trilogije služijo pisatelju izkopnine v Glasincu v Bosni. Lobanje, ki so se ondi izkopale, so iz 6. in 5. stoletja pred Kristovim rojstvom in kažejo na dolihokefale, t. j. na dolgoglavce. Opiraje se na te izkopnine, na najstarejše vesti grških pisateljev in opiraje se na narodne pesmi srbske, prihaja do zaključka, da so bili prvotni Ilirci, prebivalci severo-zahodnega dela balkanskega polotoka, dolihokefali, plavalci in modrooki. Čisti potomci starih Ilirov so Arbanasi ali Albanci. Le-teh je danes približno toliko kakor Slovencev in stanujejo po-

večjem kompaktno ob gorovju iztočne Adrije. Ime Albanci v zgodovini nastopa v drugem veku po Kristu. Odkar imamo zgodovinske vire na prostoru, kjer prebivajo Arbanasi, ni bilo nikake premembe; zaradi tega smemo smatrati, da so Arbanasi potomci starih Ilirrov. Meritev lobanje sedanjih Arbanasov pa kaže, da so postali kratkookrogloglavi, temnih oči in temnih las, visokega stasu. Takih je preko 86%. Stojimo torej pred dejstvom, da so se nekdanji dolgoglavi plavalasi Iliri tekom približno 2000 do 3000 let premenili v kratkoglave temnolase. Jezik Ilirrov se nam kaže kot najnovejša faza enega staroilirskih dialektov. Dočim so torej Ilirci ohranili jezik, so premenili svoj fizični habitus.

Starogrki se nam kažejo po homerskih sprevih kot plavalasi (xanthòs Menelaos, plavalasi Menelaj; glaukopis Athène, veliko-, svetlooka Atena). Starogrki so torej priseljeni severjani ter so se pozneje pomešali s prvotnimi prebivalci in doseljenci iz Azije. Iz dolgoglavih Grkov so nastajali kratkoglavi Grki temnih las in oči. Idealne glave helenske plastične umetnosti so že eminentno kratke glave.

Z nastopom srednjega veka se je med Grki naselilo mnoštvo slovanskih plemen, tako da je bila v 8. in 9. stoletju do poraza slovanskih čet pri Patrasu leta 807 pretežna večina slovanska. Še Viljem II. v 13. stoletju se je boril proti Slovincem v Lakedemoniji. Današnji Grki nimajo na sebi najmanjšega znaka Starogrkov in so mešanci Slovanov, Arbanasov in drugih manjših primeskov.

Slovani po stanju zgodovine bi bili prišli okoli leta 517 na balkanski polotok ter so za časa carjev Foke in Heraklija do leta 641 glavni narod ob Donavi in na balkanskem polotoku. Dr. Županić je mnenja, da so Hrvatje in Srbi dve različni plemeni slovanski in da sta se ti dve plemeni še bolj antropološko ločili, ker so se Srbi antropološko tekom stoletij poilirili, t. j. so postali iz ksantodolihokefalov melanobrahikefali. Srbi se torej smejo po pravici imenovati Ilirce in antropološko stojé blizu Albancev. Dr. Županić pa navaja, da se že v 2. stoletju po Kristu nahaja ime Srbi, katerega spominja Ptolomej in Tabula Peutingeriana. Kolikor je zgodovinskih virov, kažejo, da so bili Srbi visoki, plavalasi in modrooki. Tako jih tudi še

predstavlja narodna pesem srbska. Šele na novih prostorih so se antropološko premenili. Najčistejši predstavitelji srbskega plemena so po dr. Županiću Bosanci in Hercegovci. Antropološko jih je 84% kratkoglavih. Nasprotno so pa priseljeni Slovenci s starimi Tračani, t. j. prebivalci vstočnega balkanskega polotoka tvorili s primeskom malega števila 20.000 do 30.000 Turkotatarcev današnje Bolgare. Bolgari so le z 32% kratkoglavi. Bližje in več ko se zlivajo Bolgari v Macedoniji s Srbi in Iliri, bolj postajajo okrogloglavi. Dr. Županić je proti mnenju Peiskerja, da bi Turkotatari imeli mnogo priliva na Slovence, ker ima mongolska kri jako veliko probojno silo, se pa nikjer na Slovanih ni pokazala.

Končni rezultat preiskavanja drja. Županića je torej, da so vsi prvotni priseljenci na balkanskem polotoku bili severjani dolgoglavi, plavalasi in modrooki, da pa je domače ilirsko pleme kratke glave, temnih las in oči tekom 3000 let asimiliralo priseljene Srbe in Grke, in se kažejo Arbanasi kot čisti potomci starih Ilirrov, prvotnega prebivalstva balkanskega polotoka.

Razprava drja. Županića je pisana strogo znanstveno in jako zanimivo, tako da pričakujemo še z večjim zanimanjem nadaljevanje sistema. Dovoljujemo si le dostavljati, da je empirični material nekoliko skop. Ako je težko spisati sistem po vzgledu Županićevem o državah in deželah, kjer so izkopnine goste in predelane in kjer se meritev sedanjega prebivalstva vrši sistematično, toliko težje je sistematično pisati o krajih, kakor je balkanski polotok, kjer so empirični podatki še tako redki. Prištevamo pa mnogo zasluge drju. Županiću v tem, da se je prvi lotil težkega dela slovanske antropologije in prazgodovine.

Dr. H. TUMA.

Biologija.

Konec.

Za umevanje dednosti raznih v teku individualnega življenja pridobljenih lastnosti so velikega pomena poizkusi Američana Towerja na hrošču-krompirjevcu. V individualnem razvoju živali in rastlin obstoji neka takozvana senzibilna perioda. V ti periodi je

mogoče na nerazvite živali potom premembe temperature in drugih vnanjih činiteljev tako vplivati, da se neke lastnosti pri dovršeni živali premenijo. O tem so nas posebno poučili poizkusi Standfussa in Fischerja na metuljih. Ako se razvijajo bube metuljev pri višji temperaturi kot normalno, se skoti metulj, ki je mnogo bolj živo barvan, kot pa normalni tip. Toda ta modifikacija se ne podeduje, nego potomci tega metulja dobe zopet normalne barve — seveda ako se razvijajo pri normalni temperaturi. Samo v enem slučaju je Fischer opazil, da so se premembe deloma tudi na potomce podedovale. To prikazen so različno tolmačili; nekateri so rekli, da je to „podedovanje pridobljenih lastnosti“ (Vererbung erworbener Eigenschaften), a drugi so razlagali stvar tako, da je vplivala temperatura tudi na spolne stanice dotičnega metulja in da so se te pod direktnim vplivom temperature premenile, ne pa pod vplivom premenjenih telesnih lastnosti. Kakor rečeno, vpliva prememba temperature samo v takozv. senzibilni periodi. Ako starejše bube izpostavimo višji temperaturi, ne povzroči to nikake izpremembe pri metulju. — Tower je delal enake poizkuse z ličinkami hrošča-krompirjevca. Učinki so bili slični kot pri metuljih, t. j. tako vzgojeni hrošči so varirali glede barve. Zanimivo pa je, da imamo pri tem hrošču dve senzibilni periodi, eno za hrošča samega, eno za njega potomce: ako namreč mlajše ličinke izpostavimo višji temperaturi in jih pozneje zopet denemo v nor-

malno toplino, variira hrošč v barvi. toda te premembe ne podeduje na svoje potomce; ako pa šele starejše ličinke izpostavimo višji temperaturi, tedaj se razvije popolnoma normalen hrošč, pač pa se pojavi ona variacija pri prvi generaciji njegovih potomcev. V enem slučaju smo torej vplivali na telesne stanice ličinke (na takozvani soma), v drugem slučaju pa samo na spolne stanice, tako da se lastnosti pokažejo šele pri potomcih. Iz teh poizkusov sledi, da oni Fischerjev slučaj ni niti najmanjši dokaz dednosti pridobljenih lastnosti, nego le, da pri metuljih ti dve senzibilni periodi nista časovno ločeni. Towerjevi poskusi so eklatanten dokaz za to, kar je že vedno trdil Weismann, da namreč pridobljene telesne lastnosti kot take niti najmanj ne vplivajo na spolne stanice, t. j. da se ne podedujejo.

Znani zoolog Lang, ki je bil sam prej vesten pristaš nauka o dednosti pridobljenih lastnosti, je na zoološkem kongresu v Frankobrodu ob M. z ozirom na Towerjeve poizkuse odkrito priznal, da stoje akcije za hipotezo o dednosti pridobljenih somatiških lastnosti nižje kot kdaj prej. Vse, vse govori proti ti hipotezi, ki je glavna opora lamarkizma. Lamarkizem, t. j. nauk, da so se živa bitja razvila samo potom podedovanju pridobljenih lastnosti brez vsake selekcije (torej v nasprotju z Darwinovim nazorom) je pač po teh odkritjih popolnoma nevzdržljiv; le selekcijska teorija Darwinova more vse pojave descendance razložiti.

Dr. B. ZARNIK.

OTON ŽUPANČIČ:

Epigrami.

Hlapec Jernej in njegova pravica.

Pravdo je pisal sodnik pravično hlapcu Jerneju —
 „Kdo je nad nami gospod?“ vpije štibalarski rod.
 Pa je gorjačarjem dal, da so mu raztrgali pismo —
 žal mi je zate, Jernej, tebe, sodnik, mi je žal.

□ □ □

Izgubljeno življenje.

*V srcu stori se mi vselej inako, če vidim življenje
izgubljeno; tako smili se ta mi čevljar:
da je poslanec, bobnel na katedru bi, grom-beseda,
ali vsaj v tujo vrzel drezal z medklicev ostjo;
da se je vrgel na jus, nov Salomon pravdo bi sodil,
filozof-atlet metal probleme ob tla;
pa ga je gnal zaviden demón na stolec trinožnik:
čevlji njegovi — moj Bog: mož je izgrešil poklic.*

□ □ □

Pogum.

*Brate moj, saj si še mlad in vse se lahko še popravi:
filozofijo na klin, dreto in smolo v roké!*

□ □ □

In jaz?

*Zame prepozno je že: zapičil sem se v poezijo;
če sem še tukaj šušmar, sem jo zavozil lepó.*

□ □ □

Svečenik in pop.

*Svečenike poznam — vsak stan se dičil bi z njimi:
kamor postaviš moža pravega, je svečenik;
v vseh stanovih so spet možički nebodijhtreba —
suči ga semalitja, spredaj in zadaj je pop.*

□ □ □

Duh-Matjaž.

*„Ali se še šopirijo srake po zemlji slovenski?“
prašal je Duh-Matjaž. — „Še!“ — pa zadremal je spet.*

□ □ □

Vsak po svoje.

*„Sredi viharja sam s svojo vestjo!
To je najvišji praznik življenja,“
pravi Sven Hedin. — „Jaz drugega mnenja
bil bi,“ — začivka čič za pečjo.*

□ □ □

RAZPRAVE

VII. rednega zbora jugosl. soc. dem. stranke v Avstriji. Stenografični zapisnik. Cena 60 vin. — Prvikrat je izdala jugoslovanska soc. dem. stranka v Avstriji stenografični zapisnik svojega strankarskega zbora. Zanimiv je in vreden, da se ga pazno čita. Dobi se pri: „Delavski tiskovni družbi v Ljubljani“.

Prolet majnik 1909

Jugoslovanska soc. dem. stranka je izdala za leto 1909 krasen majski list z lepmi ilustracijami. Cena mu je 40 vin. V vsakem oziru je zadovoljiv, kakor po obliki tako po vsebini. Prinaša prispevke od E. Kristana, Ivana Cankarja, dr. H. Tume in drugih.

Drama Prešernovega duševnega življenja.

..... Spisal dr. Ivan Prijatelj. — Cena 40 vin.

Prešernov spomenik

Uredil dr. Ivan Prijatelj. Cena 80 vin. — Ti dve knjižici, ki so jih izdali v Prešernovo proslavo „Naši Zapiski“ l. 1905, se nahajata še v zalogi „Delavske tiskovne družbe v Ljubljani“.

..... Opozorjamo vse one, ki bi si jih radi nabavili.

Magdalena

..... Spisal I. S. Machar. Preložil dr. Anton Dermola. Cena 2 K.

NARODNO VPRAŠANJE IN SLOVenci

Napisal Etbin Kristan. — Cena 24 vinarjev. — Dobl se pri
: : : „Delavski tiskovni družbi v Ljubljani“. : : :

„RDEČI PRAPOR“

Osrednje glasilo jugosl. socialne demokracije.
Izhaja v Ljubljani vsak torek, četrtek in soboto.
Cena mu je 14 K za celo leto, 7 K za pol leta,
3 K 50 v za četrt leta in mesečno 1 K 20 v.
Prinaša zelo zanimivo vsebino in je najboljša
pisani slovenski politični list.

Knjigarna L. Schwentner

v Ljubljani :: Prešernove ulice št. 3

priporoča nastopne novosti leta 1909:

Askerc A.: **Akropolis in piramide**. Poetični sprehodi po Orientu. Broš. K 3—, eleg. vezano K 4:50, po pošti 20 vin. več. V tej najnovejši svoji zbirki nam je podal pesnik-popotnik Askerc v poetični obliki svoje vtise s potovanja po Egiptu in Grškem. On je pač prvi med našimi pesniki užival oni b. jni čar, ki obdaja one čudovite zemlje.

Cankar Ivan: **Za križem**. Broš. K 3—, elegantno vezano K 4:50, po pošti 20 vin. več. Na naslovni strani je izvirna risba H. Smrekarja. Ta zbirka obsega 13 novel in črtic z epilgom; iz vseh se prav odločno glasi socialna struja.

Levstik Vladimir: **Obsojenci**. Broš. K2:50, eleg. vez. K 3:50, po pošti 20 vin. več. Z risbo H. Smrekarja na naslovni strani. Vsebina: Nenormalni piščanec. Razmišljeni Vid. Mlada Breda. Slepce Maloprou. Levstik se odlikuje po svoji pripovedni tehniki med svojimi vrstniki-pisatelji in se čitajo zato njegovi spisi z napeto puzzljivostjo od začetka do konca.

Murnik Rado: **Jari junaki**. Humoreske. Broš. K 2:50, eleg. vezano K 3:50, po pošti 20 vin. več. Pisatelj se je priljubil že po svojih «Navihancih» in «Znancih» med slovenskim čitajočim občinstvom in nedvomno si pridobi tudi s to knjigo mnogo hvaležnih prijateljev njegovega posebnega humora.

Nedavno je izšlo v istem založništvu:

Kette Dragotin: **Poezije**. Ljudska izdaja. Z življenjskimi in književno-kritičnimi črticami ter faksimilom pesnikovega rokopisa. Uredil A. Askerc. Broš. K 1:80, eleg. vez. K 2:50, po pošti 20 vin. več.

Cankar Ivan: **Zgodbe iz doline šentflorijanske**. Vsebina: Pesem. Razbojnik Peter. Polikarp. Kancelist Jareb. Pesem. Cena broš. K 2—, eleg. vez. K 3—, po pošti 20 vin. več.

Jerajeva Vida: **Pesmi**. Broš. K 1:60, eleg. vez. K 3—.

Kipling Rudyard: **Džungla**. Iz angleščine prevedel Fr. K. Ilustrirana izdaja. Cena broš. K 2—, eleg. vez. K 3—, po pošti 20 vin. več.

Abdītus: **Reformacija in socialni boji slovenskih kmetov**. Cena K 1—, po pošti 20 vin. več.

Prijatelj Ivan dr.: **O kulturnem pomenu slov. reformacije**. Cena K 1—, po pošti 20 vin. več.

Zabukovšek Ivan dr.: **Avstro-ogrška nagodba**. Cena 60 vin., po pošti 10 vin. več.